

BAKAI BOGLÁRKA

Mi lesz belőlünk, kire fogunk hasonlítani, ha felnövünk?

GONDOLATOK ELENA FERRANTE
A FELNÖTTEK HAZUG ÉLETE CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

Park Könyvkiadó
Budapest, 2020
341 oldal, 3990 Ft

Elena Ferrante, a hatalmas népszerűségnek örvendő *Nápolyi regények* szerzője öt év után ismét új regénnyel jelentkezik a magyar olvasóközönség előtt. *A felnőttek hazug élete* a korábbi nagysikerű művekhez hasonlóan a Park Kiadó gondozásában jelent meg Király Kinga Júlia fordításában. Ferrante ezúttal az első három regényének vonalát követi a mű középpontjában egy fiatal női karakterrel. A váratlan életesemény teremtette új helyzetből kivezető út dilemmákkal és súlyos döntésekkel teli, az igazságra való ráismerés pedig választak elé állítja a lányt. Miközben végigkísérjük őt az úton, magunknak is fel kell tennünk azokat a kérdéseket, amelyekre a választ keresi, hogy a történet végén egy hazugságokra épített felnőtt világban vele együtt önazonos és érett személyiségként meg tudjuk hozni a döntésünket az elszakadásról vagy a maradásról.

A korábbi regényekhez hasonlóan a helyszín ezúttal is Nápoly. Ferrante a *Frantumaglia* című műhelynaplóban vall a város légkörét átjáró különleges erőről. Ahogyan írja, Nápoly nem egyszerűen egy város, hanem a test meghosszabbítása, a párhuzamos tapasztalatok helyszíne, merthogy maga is ellentmondásoktól terhes, ellentétes pólusok között megszott. Az új regény oldalain ez a Nápoly-kép köszön vissza. A város fizikai leképeződése a kamaszlány által megélt kettészakadtság-élménynek: Giovanna ingázása Nápoly előkelő és nyomornegyede között egyfajta köztes térbe helyezi őt, amelyben egyszerre tart az egyik és a másik pólus irányába, amelyek nyomban lökik is a másik véglet felé. Ebben az ingázásban egészen a regény végkifejletéig csak az úton levést tudja megtapasztalni, a megérkezést sosem. Ugyanígy, a polarizálódott család egymásnak feszülő, érzelmek generálta el-

”

lenpólusai között vergődve egyszer csak azok metszésében találja magát: ugyanabban a köztes térben. Nápoly mindig is a népek és kultúrák olvasztótégléje volt a maga sokszínű és el-
lentmondásos jellegével. A modernitás és a múlt túlélése egyaránt jelen van benne, a város megértése e két véglet megtapasztalásán keresztül vezet. Giovanna a családi titkok megfejtésének vágyától hajtván indul útnak. És ahogyan új titkokat, s velük együtt új családtagokat ismer meg, úgy fedezi fel a város rejtett vonásait.

A regény főszereplője és egyben narrátora, Giovanna tehát ennek a kétarcú Nápólnak a gyermeke. Középosztálybeli polgári családban nőtt fel, mondhatni, idilli környezetben. A szülők tanáreberek, így különös gondot fordítanak a lányuk taníttatására. Taszítja őket a család egyes tagjainak alulműveltsége, iskolázatlansága, megvetésük pedig örökös rettegést szül bennük, hogy ha lányuk rosszul teljesít az iskolában, ő is olyanná válhat, mint a lenézett rokonok. A felemelkedés, az életben való érvényesülés lehetőségeként értelmezett iskolázottság nem újkeletű motívum Ferrante írói világában. Gondoljunk csak a *Nápolyi regények* két főszereplőjének ellentétes sorsára, amelynek origójában és a kibontakozásában – mintegy visszatérő elemként – folyton szembetaláljuk magunkat a tanulás, az iskolázottság kérdésével: míg Elena folytatja tanulmányait, karrierjének kibontakozása párhuzamosan halad a Nápolytól való egyre radikalizálódó fizikai eltávolodásával, ami egyben a mind modernebb, globalizált világba való belépésének a garanciája is. Ezzel szemben Lila sorsa az, hogy iskola helyett férjhez menjen, ami egyben röghöz köti őt: a városban ragad. Hasonlóképpen a családi modelltől való elszakadásnak, egyben Nápoly hátrahagyásának zálogaként jelenik meg a tanulás a *Tékozló szeretet* című regényben is, és a sort folytathatnánk. Érdemes tehát észrevennünk, hogy Ferrante műveiben középponti szerepet kap a női alakok taníttatása, és így van ez *A felnőttek hazug élete* regényben is.

A Giovannát körülvevő békés családi idill látszólag semmi nem zavarhatja meg, különösen nem a rokonok, akik gondosan rejtve maradnak az eszmélkedő kamaszlány előtt. Ez a felsőbbrendű gőg különösen jellemző az apára, aki társadalmi és intellektuális szempontból egyaránt alacsonyabb rendűnek tartja a Nápoly szegénynegyedében élő családtagokat. A családot baráti kapcsolatokkal helyettesíti, a barátok pedig hozzá hasonló középosztálybeli polgárokból állnak. Ebben a közegben nő fel Giovanna: a város modern, tiszta, tökéletes környezetében. Egy napon azonban megjelenik az életében Vittoria nagynéni, aki megmutatja neki a koszos és egyszerű Nápolyt, amelyben töretlenül uralkodnak a múltból örökölt hagyományok, és vele együtt megismerteti a lánnyal a család többi tagját is. Nápoly nyomortelepe nemcsak térben távolítja el Giovannát az addigi élete színhelyeitől, hanem időben is, és ezzel Nápoly nyomornegyede és a múlt alkotta kronotoposz tökéletes szingularitást képvisel.

Ferrante regényeinek főszereplői hétköznapi hősök: nők, akiknek az életében jelen van egy olyan másik nő, aki meghatározó szerepet játszik a személyiségük formálódásában. A köztük lévő kapcsolat rendszerint olyan összekötő erő, amelyet egyszerre jellemez a szeretet és a megvetés, következésképpen ambivalens és nehezen definiálható. Lehet szó anya és lánya, két barátnő, vagy akár nagynéni és unokahúg közötti kapcsolatról, a két nő egymáshoz való viszonya titkokkal és titokzatossággal átszótt. Így igaz ez Giovanna és Vittoria esetében is. A nagynéni durva, olykor visszataszító és mégis szeretetreméltó, szépséges és védelmező személyisége magával ragadja Giovannát, aki szinte a nagynéni inkarnációjának érzi magát. A köztük lévő hasonlóság, amelyre az apa egyik véletlen elszólása hívja fel a figyelmét, arra indítja, hogy jobban megismerje a titokzatos rokont. A két nő egymásra találása a pusztá vé-

letlen műve, ám Giovanna számára a megismerkedésük pillanatától kezdve meghatározó tapasztalattá válik.

Miközben a nagynéni és a személye köré fonódó titok után nyomoz, a lány a kíváncsiság és a felismeréstől való rettegés érzelmei között vergődik: fél, hogy valóban olyanná válhat, mint a ki- és megvetett rokon, ugyanakkor hajtja előre a kutatás, a régi fényképek utáni keresgélés láza. A regényből azonban hamarosan rájövünk, hogy valójában nem arra a kérdésre keresi a választ, hogy ki Vittoria, hanem hogy ki is Giovanna, miközben napról napra egyre több részlet kerül felszínre a család szövevényes múltjából, és a köré fonódó hazugsághálóból. Az ideális család illúziója darabjaira hullik. Sok-sok félreértés után kiderül, hogy a gondoskodó családapa évek óta szeretőt tart, így erkölcsi értelemben megbukott, a nagynénivel szembeni megvetése pedig álszentnek bizonyul. Leesnek az álarcok, minden értelmetlenné válik, a dolgok megmutatják a maguk valódi, közönséges és értelmetlen voltát. A rutinos olvasó jól ismeri ezt a pillanatot, hiszen Ferrante regényeinek jellegzetes eleme a szétesettség, a kontúrok elmosódásának megtapasztalása, amit rendszerint valamely katartikus élmény idéz elő, és amire egyfajta felismerés következik, amikor a dolgok megmutatják a valódi arcukat. A kontúrvesztés megtapasztalása minden esetben új irányt szab a történeteknek, tudniillik az igazság feltárulkozása újrarendezi az egyén viszonyrendszerét. Giovanna életében a szülők helyét elfoglalja a nagynéni, és ő válik követendő példaképpé.

Mindamellettt fény derül Vittoria bűnére is, ami miatt Giovanna apja egykor megszakította vele a kapcsolatot. Elfogadhatatlannak tartja, hogy a nő a legjobb barátjának, a háromgyerekes Enzónak a szeretője volt, akinek a halálát követően ráadásul azzal, hogy anyagilag támogatja a gyerekeket és az özvegyet, a családfő szerepét tölti be a férfi családjában. Giovanna betekintést nyer ezekbe a furcsa családi viszonyokba, ahol a szokatlan helyzetet még különösebbé teszi az a ragaszkodás és a tisztelet, amelyet az özvegy feleség és a gyerekek Vittoria irányába tanúsítanak. Az özvegy és az egykori szerető között megbonthatatlan kapcsot jelent a megboldogult férfi iránt érzett szerelem/szenvedély, amely egyfajta cinkos sorsközösségbe fűzi a két nőt.

Giovanna a felnőttek életét behálózó hazugságokat visszataszítónak, ugyanakkor szükségessé és megkerülhetetlen rossznak tartja. Ahogyan ő maga is nő, a hazugságok egyre inkább természetes részét képezik az életének, formálójává válik a hazugságháló, amely szűkségszerű, és szervesen hozzátartozik az élethez. Csapdájába belekényszerülnek a gyermekek is, nincs belőle kiút. Az egyetlen kérdés, hogy ki mire használja a hazugságokat. Giovanna arra, hogy formálja a körülötte lévő világot. A különbség a szülei és közte az, hogy míg az előbbieknél erre építik sorsuk alakulását, ő legalább őszinte magához, a háló szálait úgy mozgatja, hogy az önazonossága megmaradjon, és lehetősége legyen háttal fordítani neki.

A regény központi kérdése, ahogyan a fülszövegben is olvashatjuk: *Mi lesz belőlünk, kire fogunk hasonlítani, ha felnövünk?* A két minta, a két világ közé rekedt Giovannának választania kell: a szülők által közvetített tökéletes családi élet látszata, vagy a Vittoria néni által képviselt meztelen valóság. Giovanna nem akar hitet tenni egyik mellett sem. Sem a szülők, sem Vittoria néni példáját nem akarja követni. Érzelmileg elszakad a szüleitől, de megválna a nagynéni becsben tartott karkötőjétől is. Ez utóbbi szépen beleillik a Ferrante-regények jól ismert, sajátos jelentéssel felruházott tárgyainak sorába. Egy könyv, egy játékbaba, egy ruhadarab, egy fülbevaló vagy épp az említett karkötő, mind-mind olyan darab, amely két nő bensőséges kapcsolatát szimbolizálja. Jelképei a magánynak, a féltékenységnek, a barátságoknak

vagy a szeretetnek. Ennek megfelelően a nagynéni karkötője is központi szerepet kap a történetünkben: valaha a nagymama kezét ékesítette, majd kézről kézre járt a különböző családtagok és az apa szeretője között. Miközben járta a kálváriáját, ahelyett, hogy a család összetartozásának és a hagyományok tiszteletben tartásának a jelképévé vált volna, semmissé tette ezeket az értékeket. Az ékszer birtokában Giovanna csupán a szerető helyét foglalhatta el a jegyespár életében. Ezt a szerepet utasítja el azzal, hogy szándékosan elhagyja a karkötőt, és így végérvényesen maga mögött hagyja a Vittoria által kijelölt utat.

Ferrante korábbi regényeihez hasonlóan ismét bravúrosan ragad meg egy-egy szélsőséges élethelyzetet. Az olvasó szinte azonosul a nehézségeket átélő női figurával, hiszen az átélт veszteségek kiváltotta traumák közös tapasztalások: az édesanya elvesztése, a válás, a családanya szerepéből való kilépés, egy barátság különös alakulása vagy egy kamaszlány eszmékedése sokunkban idézhet fel analóg érzéseket. A szerző érzékeny, hihetetlenül őszinte és egyszerre nyers stílusa magával ragadja az olvasót. Egy-egy krízishelyzetet olyan őszinte részletességgel ír le, hogy szinte fojtogatóvá válik az olvasó számára, ő maga is átérzi a főhős fájdalmait, örömeit és csalódásait. Talán ez az a varázs, amelynek köszönhetően milliók rajonganak a könyveiért. Ferrante történetei arra biztatnak, hogy egy nő bármilyen nehéz és szenvedésekkel teli helyzetbe kerül, felül tud kerekedni rajta, képes fejlődni, és bár komoly áldozatok árán, de képes önálló, új életet kialakítani.

Ferrante műveinek eredeti nyelvezete nem egyszerű, a szövegekben gyakran visszaköszön a nápolyi dialektus, főként olyan helyzetekben, amikor a szereplők felfokozott lelkiállapotban vannak. Az erőszak és az agresszivitás természetes részét képezik az írói világának és a szövegek nyelvi megformálásának. Mindazonáltal, bár a történetmesélés során az író nem veti meg az alsóbb nyelvi regiszterekhez tartozó lexikai elemeket, kevésbé toladó módon történik mindez az olasz nyelvű szövegben. A durvább szavak, kifejezések természetes módon simulnak bele az elbeszélésbe, nem válnak domináns jeggyé a szövegben. A magyar fordítás talán egy picivel alámegy az eredeti nyelvi regiszternek, a fordító által választott trágár kifejezések összességében karakterisztikusabb jeggyé válnak a magyar nyelvű szövegben, így hatásuk is erőteljesebb lehet az eredeti szöveghez képest.

A regény befejezése mellett, hogy meglepő fordulatokban gazdag, minden bizonnyal sok kérdést hagy maga után. A történet végén Giovanna és barátnője Ida Nápolyból Velencébe utaznak, ezzel jelezvén, hogy végérvényesen maguk mögött hagyták a felnőttek világát. Giovanna sorsa bemutatja, hogyan váltja fel a boldog gyermekkort a kamaszkor csalódásokkal, rádöbbenésekkel, kijózanodással, bosszúval, csakazértisekkel, szerelmi érzésekkel teli időszak. Menekülés a régiből az újba, a családi viszályokból az önálló élet felé, a kétarcú városból egy másikba, ami talán megadja a választ a felnőtté válás kérdéseire hazugságok nélkül. A regény nyitott befejezése azt az érzést kelti az olvasóban, hogy a történet nem ért véget...